АНТИКРИЗОВА СТРАТЕГІЯ КРАЇНИ: РІШЕННЯ ВІД АВСТРІЙСЬКОЇ ШКОЛИ ЕКОНОМІКИ

ЯРОСЛАВ РОМАНЧУК, президент, Міжнародний Інститут Свободи (м. Київ, Україна)

DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-664-8-1

Вступ. У другій половині 2020-х років світова економіка, зокрема, Європа та Україна, перебувають у стані, який найбільш точно можна визначити як «криза». Австрійська економічна школа з її праксеологією, унікальною методологією аналізу людської діяльності, теорією бізнес-циклів, теорією соціалізму та інтервенціонізму залишається поза фокусом уваги основних університетських і наукових центрів світу за інерцією культури скасування, яка діяла на неї протягом понад 80 років.

Складається парадоксальна ситуація. Економічний mainstream шукає виходи з кризи в теоретичних рамках і моделі держави загального інтервенціонізму, які й привели світову економіку та національні економіки понад 150 країн світу до стану цієї багаторівневої кризи. Це спроба ідентифікації засобів під політично задану, ідеологічно детерміновану відповідь, яку задають уряди та їхні консультанти.

Результати дослідження та їх обговорення. Ми маємо підстави заявити, що синергія такої кількості кризових явищ і станів сьогодні значною мірою є наслідком застосування рекомендацій mainstream економічної науки протягом десятиліть. Вона втратила об'єктивність, методологічну та термінологічну строгість, була забруднена політичним та ідеологічним позитивізмом. Тому сьогодні

потрібна якісна наукова дискусія не лише щодо макроекономічної політики, інститутів, взаємовідносин держави, бізнесу та суспільства, а й ревізія основ самої науки про людську діяльність загалом і економічної науки зокрема.

Важко знайти тривалий період в історії світу, у якому не було б війн і криз найрізноманітнішого масштабу, глибини та деструктивності.

За даними МВФ у період 1970–2006 рр. у 79 розвинених країнах світу та країнах, що розвиваються, мали місце 127 валютних криз, 62 банківські кризи та 74 випадки дефолтів [1]. Причому МВФ визнає, що експансія державного сектора у XX столітті відбувалася тому, що Держава брала на себе дедалі нові й нові функції та розширювала перелік завдань [2].

Сьогодні ми стоїмо перед серйозним науковим, інтелектуальним, теоретичним і практичним викликом. Або вчені у сфері економічної науки, політекономії продовжуватимуть шукати рішення для дедалі більшої кількості конфліктів у рамках теорії та практики держави загального інтервенціонізму, як це було протягом останніх 40–50 років, або ж ми створимо сучасну теорію та практику транзиту — транзитологію — з урахуванням наукової спадщини Австрійської економічної школи з її унікальною методологією, підходами до аналізу людської діяльності з точки зору праксеології, а також з урахуванням теорії та практики провалів держави. Закріпити поле економічної науки в жорстких рамках відірваного від реального життя підручника “Economics”, його авторів та стейкхолдерів було б великою помилкою як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються.

Всупереч очевидним провалам в економічній політиці, явні недоліки в економічній теорії розвитку загалом і в моделі welfare state зокрема, провідні академічні та науково-дослідні центри продовжують шукати

рішення через державу загального інтервенціонізму. У березневому номері 2024 р. журналу "Finance and Development" від МВФ ціла низка відомих вчених, зокрема лауреатів Нобелівської премії, запропонували свої розв'язання економічних проблем [3]. У вересні 2026 р. в тому ж журналі група економістів Гарварду запропонувала, по суті, революцію в економіці розвитку, радикально змістивши фокус уваги, але залишивши незмінними місце та роль держави в економіці.

Адже, саме тотальне одержавлення економіки стало причиною концентрації та синхронізації криз у всьому світі, зокрема в країнах, що розвиваються. Development Economics [4], як теоретична база, була й залишається платформою для одержавлення економіки, бізнесу та суспільства. Перед нами понад 70 років переконливого підтвердження на практиці тези «дорога до пекла була вимощена благими намірами».

Перед нами — поверхнева, непереконлива спроба пояснити, чому старі традиційні рецепти теоретиків моделі держави загального інтервенціонізму не працюють. Щобільше, саме вони стали причинами такого накопичення кризових явищ, які породили багаторівневі міжсекторальні інституційні кризи.

Гарвардські вчені поводяться так, ніби світ, що розвивається, нікуди не дінеться і обов'язково прийде до них за порадою. Зарозумілість, нездатність до критичного переосмислення своєї теоретичної спадщини та емпіричного матеріалу, тривале відторгнення теоретиків Австрійської економічної школи (АЕШ) як наукової основи капіталізму та вільного ринку — усе це переконує уряди бідних країн, як стейкхолдерів розвитку, шукати інші джерела знань, компетенцій та справжньої науки.

Західний економічний мейнстрим в особі престижних університетів та міжнародних економічних

організацій сильно нервує. Вкотре він виявився не готовим до наукового пояснення сучасного стану світу, до розробки саме наукової антикризової стратегії. На наших очах обвалилися наріжні камені всіх його моделей розвитку, але визнати свою поразку в теорії та практиці теоретики й захисники старих моделей не хочуть. На додаток, вони намагаються нав'язати світові нову роль держави: «Успіх залежить від культури навчання та експериментування. Уряди не можуть обирати «переможців». Вони заздалегідь не знають, що спрацює. Цю невизначеність необхідно враховувати під час розробки державних програм. Співробітницькі, ітеративні підходи, відкриті для перегляду та спрямовані на усунення обмежень шляхом державної підтримки, мають замінити програми, що реалізуються за принципом «зверху вниз» із використанням бюджетних субсидій та фіксованих параметрів».

Висновки. Перед нами — демонстрація хронічного бажання керувати чужими ресурсами та грошима. Адже сучасні політики не в змозі визнати, що саме їх бажання все регулювати шкодить економіці та стає синхронізатором усіляких криз. Адже за несподіваним одкровенням, визнанням очевидного — що уряд не може обирати переможця на ринку, бо не знає, що спрацює, — логічно випливає необхідність визнання аксіоми людської діяльності, сформульованої вченими Австрійської економічної школи (АЕШ) понад 100 років тому. Ті самі, яких теоретики та ідеологи моделей розвитку в рамках держави загального інтервенціонізму ізолювали, на яких наклепували, яких обзивали «не вченими, а сліпими фанатами капіталізму», проти яких використовували потужні інструменти культури скасування (cancel culture). Невже наукова істина стає такою лише після того, як вона прозвучить з вуст гарвардських «сов» або їхніх партнерів із Топ 100 провідних університетів світу?

Визнати недосконалість, дефектність своїх моделей ідеологи моделі держави загального інтервенціонізму не можуть. Не вистачає сміливості та наукової принциповості. Вони інтенсивно працюють над тим, щоб зберегти за державою право керувати економічними процесами, впливати на формування структури капіталу та визначати, чого гідні лише великі й багаті, а що дістанеться бідним — у їхній моделі хронічно бідним. Якщо така позиція стане основною у МВФ, Світовому банку, агентствах розвитку на найближчі 15–20 років, то немає жодної причини зберігати ці міжнародні інститути та організації. Їх потрібно ліквідувати разом із ліквідацією тих кафедр, університетів, які десятиліттями нав'язували світові псевдонаукові, сильно ідеологізовані моделі Левіафана для країн, що розвиваються. Судячи з якості інтелектуального продукту, який створює Гарвард, інші університети Ліги плюща у США та Європі у сфері економічної теорії, з урахуванням того, що пропонують як антикризові стратегії МВФ, Світовий банк, ОЕСР, ООН, країнам, що розвиваються, час відмовитися від їхніх порад та рекомендацій під час розробки антикризових стратегій і документів, які формують основи довгострокового економічного зростання та розвитку. Відкриваються можливості для найрізноманітніших наукових досліджень з проблематики розвитку та зростання в самих країнах, що розвиваються, зокрема в Україні. Ми пропонуємо робити це на міцному, солідному науковому фундаменті Австрійської економічної школи (АЕШ). Вона витримала випробування часом — як на рівні теорії, так і на рівні економічної політики.

Список використаної літератури:

1. Stories of the Twentieth Century for the Twenty-First. Pierre-Olivier Gourinchas and Maurice Obstfeld. University of California at Berkeley, National Bureau of Economic Research, Centre for Economic Policy Research. July 2011. URL: https://eml.berkeley.edu/~obstfeld/stories.pdf

2. International Monetary Fund, World Economic Outlook, May 2000: Asset Prices and the Business Cycle, Chapter V. "The World Economy in the Twentieth Century: Striking Developments and Policy Lessons," section "The Changing Role of the Public Sector." URL: https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781557759368/ch005.xml

3. Economics-How Should It Change? Finance & Development, March 2024. URL: https://www.elibrary.imf.org/view/journals/022/0061/001/022.0061.issue-001-en.xml

4. Rethinking Development. Gordon Hanson, Dani Rodrik, and Rohan Sandhu. Finance and Development. IMF. September 2026 URL: https://www.imf.org/-/media/files/publications/fandd/article/2026/09/hanson.pdf